

Nicos Poulantzas soziologoa hil zaigu

Jokin Apalategi

Eritasun nabarmenik gabe, beti bezala lanean jo eta ke, urduri urduri, Atenasko hirian 1936an sortua zen Nicos Poulantzas egun batetik bestera gorpu bilakatu zaigu. Medikuek diotenez, gaurko zibilizazioan geroz eta gehiago ematen ari den zainen lehertze batek eraman du. Lanaren, arduraren eta urduritasunaren pilatzeak, bat-bateko gorputz organoren baten zartaketa eman dio.

Baina, nor zer gizon hori? Zer berri dela eta zaigu aipagarri? Galdera hauei eta beste zenbaiti erantzuna ematen ahaleginduko gara.

1. Poulantzas-en bizitza

1936an Atenasko hiri famatuan sortua zen gizon hau. Bere ikasketak egitez gain, politikan ere ardura haundiz sartua zen gazte gaztetandik eta Greziako Alderdi Komunistako militante bezala erasotua izanaz, aterpe edo babes bila 1960an Parisera etorri beharrean aurkitu zen. Honela bada, beste gehiagok ere ezagutu izan duen errefuxiatu egoera, bere ondorio guztiekin ondo ere ondo ikasi beharrean aurkitu zen. Baina, berarentzat, ikasketetan ausardiz ari zen harentzat, atzerriak eta Parisko giroak eginbide seinalatu bat ekarri zekarren: Alderdi Komunistan hezikera aroar, jasotako marxista pentsakera eta jokaera-

ko printzipioak gaurkotuaz hobetzen entseiatzea. Parisen zortzi-garren urtean bizi zela, hain zuzen, Frantziako Estatuaren historia berrian hain garrantzizko den 1968an, bere lehen obra idatzia argitaratzea suertatu zitzaion. Parisko ikasleek 1968ko maiatzean oihukatzen zituzten berrikuntz-ideien paraleloan zegoen marxismoaren agerpen kritiko bat bait zen. Honela, Parisko ikasleen zafradak, Frantzian eta munduan zehar altxatu zuen itxaropen giroan, beste zenbait obraren artean Nicos Poulantzaren lehen obra barreiatzea lortu zuen. Eta beste gabe, han eta hemen, munduan zehar bere hitzaldiak ematen hasten da. Maiatzeko ikasleen mugimenduaren ondorioz 1969ko urtarrilean lehen aldiz ateak ireki zituen Paris VIII.eko Unibertsitate Experimentalean Soziologiako konferentzietarako Irakasle izendatua izan zen. Geroztik ehundaka ikaslek jarrai ahal izan ditu bere hitzaldiak Unibertsitate horretan. Bide beretik aurrera jarraituaz, 1972an, Parisko Goi Ikasketen Eskola Pratikoa ere irakasle da. Aldi berean, bere idazketa berriak argitaratzen dira. Idazketa berrien gaia, lehen obran ibilitakoaren osagintza eta borobilketa gertatzen da. Ikerlari haundiekin gertatzen den bezala! Bizitza oso bat gai zehatz bati loturik ikerketa jarraituan eraman ohi bait dute. Gai zehatz hori, esana dugu, marxismoak gaurko jakintzarekin eta politika praktikoarekin bidean atxeman dituen traben teoriatzko gainditzean zetzala. Marxismoaren klasikoek materialismo historiko eta dialektikoaren aplikapena ez bait dute agortu. Atzetik, heurek iragarri ezin zitzakeen tornuak hartu bait dituzte kapitalismoaren bilakaerarekin arazo eta egoera ezberdinek. Are, ez da aplikapenetan dagoen arazo soilak, geroztik teoria kanpo berriak ireki direla ahaztea ere bait litzateke. Eta hain zuzen, guzti hau kontutan hartu izan du Nicos Poulantzasek.

Baina, lanbide honetan Nicos Poulantzaz ez da bakarra eta gainerako guztiak berezia, aitzitik testuinguru batetan itsasia egon da bere ikerketa guztia. Honela, bere influentzietaz hitzegin beharrean aurkitzen gara.

2. Poulantzaz-en lanaren hasierako influentziak

Nicos Poulantzaz bere lanetan aisa ikus daitekeenez, marxismoaren klasikoaren pentsakeran hezia izan da. Klasiko hauen artean, Marx, Engels eta Lenin aipatzen dizkigu. Behin ere ez, ordea, Stalin, Neuk, Pariseko Goi Ikasketen Eskola Pratikoa, 1872an Pierre Vilari-ekin eduki izan zuen aurpegiz aurpegiko

eztabaida bat jarraitu nuen eta bertan konstatatu anti-stalinista porrokatua zela. Hau zela eta, Hirugarren Internazionalarekin loturik zeuden marxistek ez zuten bere pentsakera onartzen. Eta Troski eta Mao zertan ziren bere baitan? Biziki ondo eza-gutzen zituen. Baina, bere obraren funtsezko galderei zegozkienean ez zutela marxista klasikoetatik kanpoko berririk ekar-tzen aitortzen zuen. Estatuari buruzko beren pentsakera marxismo klasikoarena zela. Halere, «iraultza jarraitua etapetan» esaldia sarritan erabiltzen zuen. Eta esaera hau analizatzen badugu, zera esan nahi digu: Troskiren «etengabeko iraultza» eta Maoren «etapetako iraultza» konbinatzen dizkigula. Fun-tsean, ezeren erretizentzia gabe hartzen zituen nola bataren hala bestearen erakarpenak marxismoa aberasteko epaitzen zi-tuenean. Bere obrak irakurtzean ageri da, baita, marxologia on-do ezagutua eta aztertua zuela. Autore marxistak eta ez marxistak bere ikerketa arloari dagozkienetan arras zabal erabil-tzen ditu. Halere, bere inguruko influentziak obraren proiektzio berria agertzekoan bitara mugatzen dira. Batetik, Gramsci-ren argiak gidatzen du eta bestetik bere metodologia osatzekoan Althusser-en laguntza handia du.

Gramsci-ren erakarketa orokorra ondoko pasarte honetan klarki agertzen digu Nicos Poulantzasek. «Estatuaren teoria marxista esplizitoki Estatuaren errepresiozko apareiletara mugatu izan da: alegia, armada, polizia, administrazioa, epaimahiak, go-bernu bezalako adar espezializatuek osatua egongo litzateke. Ezpairik gabe, marxismoaren klasikoek, Eliza, eskolak, eta bes-te erakundeak aipatu izan dituzte, baina zentzu hertsian Esta-tuaren apareil direnekin dituzten analogien arabera eta ez bes-tela.

Salbuespen nabarmen bakarra Gramsci-ren kasua izan da. Proletargoaren zuzendari bezala zuen pratika politikotik apa-reil ideologikoak estatu sistemari dagozkiola erakusten duen teoria sortzera behartuta aurkitzen da Gramsci.

Lehenik, analisi orokorren zerrenda baten bidez: Estatuak, «indar» jokabideaz gain, besterik bazuela azpimarratu zuen, hots, ideologiazko jokabidea —hegemonia— zuela. Gramsci-k behin eta berriz, eta molde zirkunstantziatu eta bilakatuetan, Estatu ohizko moldean bakarrik ez dela hartu behar zioen, hots, «indarraren apareil bezala», aitzitik, «hegemoniaren era-tzaile» bezala konprenitu behar zela. Aldi berean, seinalatzen zuen ere, Estatuak bere «zentzu hertsian», ohituraz erakunde pribatu bezala kontsideratzen direnak ere konprenitzen dituela.

Eta horietariko bezala, Eliza, eskolak, sindikatoak, alderdi politikoak, informazioko apareilak izendatzen zituen»¹.

Aipamen honen ondotik garbi dago Nicos Poulantzas Gramsci-ren jarraitzaile autoizendatzen dela. Eta bere obrak irakurtzean, behin eta berriz, jarraituki, Gramsci-ren erakarpenaren eta Nicos beraren aburuaren gonbaraketa bat agertzen zaigu. Gero, Nicosen obraren erakarpena aipatzean zehatzago ikusiko dugu beren arteko diferentzien gakoak zertan zegoen.

Orain, jarrai dezagun beste influentzia bat aipatuz. Althusser-en marxismo irakurketaren laguntza du. Hain zuzen, Althusser-ek 1965ean argitaratu zuen «Pour Marx» eta Althusser-ek berak Jacques Rancière, Pierre Macherey, Etienne Balibar eta Roger Establet-en lankidetasunarekin egindako «Lire le Capital» (1965ean), marxismoa aztertzekean ikuspegi berri baten erakarle dira. Marx-en obra bi zatitan berezten dute. Lehen zatian, Hegel-en influentziaz Marx-ek idatzi zuena dago eta ondorioz, oraino Marx-en pentsakera berezia ez dena. Eta bigarren zatian, Marx-ek bere teoriaren jabe bilakatzean idazten duena dago; marxismoa bere zentzu hertsian teorizatzen denekoa, alegia. Bestalde, ekonomia instantziaren alboan politiko, kultural eta ideologiko instantzien balorapena dator, Althusser-ek marxista ikerketan estrukturalismoa sartzen duenean. Hori bai, behin eta berriz, azpimarratzen: da ekonomia instantzia funtsezko determinante dela azken finean, baina hau horrela formulatzean, ekonomizismoaren aurka iharduten da. Althusser-en ihardun honek ondorio latzak ekarri dakartza marxismoaren arloan eta estrukturaren konzepto marxistaren eta estrukturalismoaren arteko eztabaida zirikatzen du. Eta nolaz, behin baino gehiagotan baieztatu izan den korrante althusserianoak ekarri duena Marx-en interpretaketa estrukturalista besterik ez dela, delako baiezkuntzari Althusser-ek ihardetsi izan dioenarekin erantzungo diogu: «*Marx-engan estruktura oro prozesu bezala konpreni behar da*». Estrukturaren konzepto marxistak ez du zerikusirik «harremanen konbinaketa» xehe batekin. Sozial estruktura bat, marxista pentsaerarentzat, ez da inola ere harremanen konbinaketa xehe bat, alde batetik, historia enpirikotik independienteki munta ahalko litzatekeena, eta, bestetik, marxismoak harreman horiei hierarkia molde bat ematen diena. Harreman dominanteak eta, azken finean, jokabide determinante bat duten harremanak daude egon. Althusser-ek dioen bezala, azken instantzian harreman ekonomikoengatik determinatutako «*estruktura dominatzaile*» bat litzateke. Eta Althusser-en korranteak ekarri duen

estrukturaren kontzepto marxistak Nicos Poulantzaren lehen obretan garrantzizko lekua du. Hau horrela ezarriaz gero, Nicos Poulantzaren ekarpen originala zertan dagoen zehaztera pasa gintezke.

3. Poulantzaren berritasunak

Nolabait xeheki adierazteko, esan dezagun, Nicos Poulantzaren ikerketa Estatuaren hurbilean jirabiratu izan dela. Eta autore berbera baino hoberik inor ez soziologia politikoan Estatuaren gaiak duen garrantzia gogoarazteko. 1978an argitara eman zuen bere azken obran honela dio: «Gizaldi honetako teoria politiko guztiak, irekirik ala ez, baina funtsean, galdera berbera egiten du: zer da Estatuaren boterearen eta klase sozialen arteko harremana? Ondo ere ondo diot gizaldi honetakoak, zeren ez baita betiko kasua izan, gutxienez forma honen pean. Marxismoak bere bidea egin izatea beharrezko gertatu da. Max Weber-ek geroko politika teoria oro, alegia, marxismoarekin elkarriketa bezala planteatua izan ala marxismoaren aurkako borroka bezala. Errealitatearen jakinean, gaur nor ausartuko litzateke boterearen eta klase sozialen arteko harremana ukatzera? Orain ondo, politika teoria guztiak galdera berbera badarama, era berean, bere maiorian eta ezberdintasun handi baten barrenean, ihardespene berbera ematen zaio: lehenik Estatu bat egongo litzateke, molde ezberdinetan esplikatzeko den botere bat, eta gero klase dominatzaileak ahalegin-duko lirateke Estatu horretan ebakuntza ezberdinetako harremanak ezartzen, batzutan ingurukotasunezkoak eta beste batzutan aliantzazkoak. Harreman hauek berriz, molde ezberdinetan esplikatuko lirateke, Estatuaren barrenean parte hartuko luketen presiozko taldeak aipatuaz, edo eta boterearen kanalen bidez eta horietara modelatuaz hedatuko liratekeen estrategia aidakorrak eta ezberdinak izendatuaz. Errepresentatzeko era hau beti ondoko honetara itzuliko litzateke: alde batetik Estatuak, hots, lehen nukleo batetik egindako boterea legoke eta gero gainerakoa etorriko litzateke, eta hau beste nonbaitetik etorritako klase dominatzaileek ikutu eta modelatuko lukete. Funtsean, Estatuak Janoren irudizat hartzea litzateke, are gehiago, Maquiavelok berak zerabilen irudia gaurkoturik erabiltzea litzateke: Boterea Zentauro bat litzateke, erdi gizon, erdi animalia. Eta autore batetik bestera aldatuko litzatekeena zera litzate-

ke: irudi hori batzutan gizonago eta beste batzutan animaliago ematea, baina beti klaseen inguruan kokaturik»².

Esan dezagun, Nicos-en ihardespena, Estatu kanpo neutro bezala agertzen duen ideologia ororen desmontaketa egitean egon dela funtsean. Eta arazo hau batik-bat garrantzi originaleko gertatzen da Estatuaren aro kapitalistan. Izan ere, kapitalista formaketetan borroka politikoak eta borroka ekonomikoak botere politikoak eta botere ekonomikoak, klaseen interes politikoak eta interes ekonomikoak duten autonomia espezifikoa azpimarratzekoa bait da. Klasearen *zuzendaritza hegemonikoa* duen Estatu kapitalistak, ez bait ditu klase dominatzaileen interes ekonomikoak *zuzenki* agertzen, aitzitik bai beren *interes politikoak*. Estatu, klase dominatzaileen botere politikoaren erdi da beren borroka politikoaren erakundetze faktore izanaz. Eta orain, Estatu kapitalistak, bere estrukturan oinarriturik daraman jokua azpimarratzekoa da, honek sistimaren mugetan *klase dominatu zenbaiten* interes ekonomikoen garrantia zenbait permititu egiten bait du. Eta, gainera, bere funtzioaren parte egiten du, klase dominatzaileen hegemoniazko dominakete garrantia horrekin konforme dagoen neurrian. Izan ere, Estatu kapitalistak klase dominatu zenbaiten interes ekonomikoen garrantia eskainduz, ez du inola ere klasearen dominaketa politikoa hauzitan jartzen, aitzitik bere zihurtasuna eskaintzen du. Honetan dago, hain zuzen, Estatu kapitalistaren *izakera berezia*, hots, supraestruktura politikoa eta instantzia ekonomikoa, botere politikoa eta botere ekonomikoa *autonomia espezifikodun* egitean. Aitzitik, Estatuaren aurreko formazioetan instantzien harremana ez zen era honetara gertatzen, hots, klase dominantuen partetikako eskabide ekonomiazko batek aldi berean eskabide politikoa suposatzen zuen³.

Nahiz eta hegemonia konzeptoa Gramsci-k sortua izan, Nicos Poulantzaserekin berrituta gertatzen da. Gramsci-k hegemoniari dagokionean, Croce eta Labriola-ren influentzia historizista bait du⁴. Molde batetan Luckas-en ikuspegia ere gogorazten digu. Honela, «ideologia-kontzientzia-munduaren konzeptzioa» lirateke historiaren klase subjetoa, hots, formapen baten batasuna oinarritzen duen klase hegemonikoa.

Honekin loturik ideologia burgesaren arazoa daukagu. Klasearen ideologiazko dominaketak, klase dominaketa modu berezia denez, formapen kapitalistetan, politikari buruz ideologiak duen funtzio berezia agertzen du. Eta puntu honetan ere, Nicos Poulantzas Gramsci-gandik urruntzen da. Alde batetik, nahiz eta

aitortu Gramsci-k biziki ondo ikusi zuela formapen kapitalisten ideolojiak zuen funtzio politikoaz arazoan sortzaile bezala, bestetik, esan beharra dago, ikusera historizistaren influentziaz ez zuela klase-subjeto konzepzioa gainditzen.

Estatuaren ikuspuntu horrek, ondorio anitz dakar. Gu, ez goaz guzti horiek izendatzera. Halere, Nicos Poulantzaren obran eduki izan duen garrantziagatik, hitz bi esango ditugu klaseen borrokaren eremuaz. Esan dezagun haste hastetik, klaseen borroka ez dela inola ere ekonomia arlora mugatzen. Aitzitik, gizarte instantzia guztietan autonomia berezi batekin ematen dela. Nicosek molde honetan ihardunaz, «*aislapen efektoa*» definitzen digu. Zertan dagoen? Azken finean, laneko prozesoreen e-
strukturagatik determinatutako e-
struktura juridiko eta ideoloji-
koek ezkutaketa joku bat jokatzeko dutela, hots, klase harremanak bezala beren harremanak agentei estaltzeko modu bat direla.

Eta azkenean, gure testuinguru politikoagatik bereziki interesatzen zaizkigun puntu bi aipatuko ditugu: batetik, Nicosek salbuespeneko Estatu kapitalista formaren erregimen formei buruz egindako ikasketa eta Hirugarren Internazionalako marxismoak horietarako egindako aliantza proposamenak eta bestetik, nazio arazoaz bere 1978ko azken obran egindako aipamen bat aztertuko ditugu.

Lehenari dagokionean, Nicosek salbuespeneko erregimenean forma ezberdinak berezten zituen: faszismoa, diktadura militarra, bonapartismoa eta abar. Eta kasu espainolari zegokionean, diktadura militarra dominatzaile zuen faszismo eta diktadura militarren konbinaketa bat zela zioen⁵. Eta 1935ean bere VII. Biltzarrean Komintern-ak aliantzei buruz egindako berezkuntza kritikatzeko zuen. Hain zuzen, VII. Biltzarrak bi aliantza maila berezten zituen: *proletargoaren fronte bakarrari* dagokiona, eta antifaszismoaren *fronte herritarri* buruzkoa. Eta zergatik kritikiatu hau? Zeren, bere aburuan, Dimitrov-ek *klase oinari* buruz egindako definiketak burgesia liberalarekin antifaszista aliantzak egiteko bidea irikitzen bait du. Eta areago joanaz, bere aburuan, Dimitrov-ek herritar fronteari fronte bakarrari baino garrantzi gehiago ematen dio. Herritar fronteak proletargoaren fronte bakarra zuzendu behar duela bait dirudi. Era berean, komunistek laborarien eta burges tipien artean egin beharrezko masa-lana Dimitrov-ek gutitzen duela deritzaio. Finean, komunista politikaren *nazional* (Nazio-Estatu) hegieren akzentuatzearen iturri deritzaio⁶.

Bigarrenari dagokionean, hots, nazio arazoari, aipagarria da *La Nation* izenpuruz bere azken obran egin duen atala. Halere, esan dezagun, Nicos Poulantzas 1971an bakarrik hasi zela nazional arazoaz arduratzen. Hain zuzen, Burgosko prozesuak munduan zehar edukitako arrakastaren ondotik eta Jean Paul Sartre-k Gisèle Halimi-ren «Le procès de Burgos»⁷ liburuari hitzaurrea egitean Parisko ezker intelektualgoan egondako zirrararen jarraipen. Honela, 1971-1972ko ikasurtean Paris VII.eko Unibertsitatean nazional arazoaz U.V. (unité de valeur) berezi bat muntatu zuen, langintza horretan Michäel Lowy lankide zuela. Kurtso hura jarraitu genuenok ondo gogoratzen gara, Hirugarren Internazionalera arteko marxismoak nazional arazoari buruz edukitako eztabaidak eta emandako printzipioak aipatzera mugatzen zela. Nicosek gai horretaz ez zekarren berririk. Aldiz, 1978an ondoko hau digu: «Sozialismora nazional pasakera besterik ez dago... Orain, oinarrizko arazoekin eta benetan gaitz direnekin aurkitzen gara. Langile mugimenduak luzez erabili izan dituen erakundetze formak, hots, langileen internazionalarenak, nazional errealtatearen desestimaketa kontsideragarrian oinarrituak, zapalketen erreproduzioan eta langile mugimenduen barrenean nazio dominaketan erori izan dira. Baina guzti honek Hirugarren Internazionalaren politikazko posizioa ere ikutzen du eta ondorioz, *marxismo ortodoxoaren* nazional arazoari buruzko jokabidea: kasurik hoberenean (Leninena da bera) ondoko hau adierazten zen, nazional autodeterminaketaren eskubidea onartu behar zela, baina ez sostengatu, «proletar internazionalaren» interesekin ados dagoen kasuan salbu. Nazioaren ikuspuntu instrumental baten aitzinean gaude, nazional materialitatea ahazten dugularik, eta horrek abusu guztietara eraman izan du: zeinek proletargetza internazional substanzializatu baten lehen izakera suposatzen du, eta ondoren galdera hauek planteatzen ditu, hots, nork haren interesak mugatzen dituen eta nork hobetoen haren esentzia agertzen duen eta haren izenean hitzegin dezakeen (esentzia hori bilakari zuen haren abangoardiaren Zatiak, Iraultzak). Baina honelako galdera batek abusutara beste inora ezin lezake eraman, zeren lehen lehenik galdetzeko moldea faltsoa baita»⁸.

Testo honen irakurketan ikus daitekeenez Nicosek urrats handi bat egin zuen nazio arazoa behar bezala planteatzera heltzeko. Tamalgarria guretzat horretan utzi behar izan duela. Bere tribuna oso profitagarria izan bait zitekeen gureak bezala nazional zapalkuntza softritzen duten herrientzat.

J. A.

BIBLIOGRAFIA

- POULANTZAS, N.: **Pouvoir politique et classes sociales**, Maspero, Paris 1968.
- POULANTZAS, N.: **Fascisme et dictature**, Maspero, Paris 1970.
- POULANTZAS, N.: **Les classes sociales dans le capitalisme d'aujourd'hui**, Seuil, Paris 1974.
- POULANTZAS, N.: **La crise de dictatures**, Maspero, Paris 1975.
- POULANTZAS, N.: **L'état, le pouvoir, le socialisme**, P.U.F., Paris 1978. Hauetariko zenbait jadanik gaztelerara itzuliak izan dira.

---

¹ POULANTZAS, Nicos: **Fascisme et dictature**, Seuil-Maspero, Paris 1974, 329-330 or.

² POULANTZAS, Nicos: **L'état, le pouvoir, le socialisme**, P.U.F., Paris 1978, 11-12 or.

³ Ikus gai hau luzeago, Nicos Poulantzassen **Pouvoir politique et classes sociales**, Maspero, Paris 1975, Petite collection, T. II, 9-13 or.

⁴ POULANTZAS, Nicos: **Pouvoir politique et classes sociales**, Maspero, Paris 1975, Petite Collection, T. I, 144 or.

⁵ POULANTZAS Nicos: **Fascisme et dictature**, Seuil-Maspero, Paris 1974, 376 or.

⁶ Ibid. 191-192 or.

⁷ HALIMI, Gisèle: **Le procès de Burgos**, Gallimard, Paris 1971.

⁸ POULANTZAS, Nicos: **L'état, le pouvoir, le socialisme**, P.U.F., Paris 1978, 131 or.